

MOŽNOSTI VÝSKUMU MINORITNEJ KULTÚRY V SÚČASNOSTI (NA PRÍKLADE SLOVÁKOV V KANADE – VO VYBRANEJ LOKALITE)

OPPORTUNITIES RESEARCH OF MINORITY CULTURE (ON THE EXAMPLE OF SLOVAKS IN CANADA – IN A SELECTED LOCATION)

Michaela Grznárová

Abstrakt

V dôsledku hromadného vysťahovalectva Slovákov v rámci migračných pohybov vo svete na prelome 19. a 20. storočia, ktoré sa v procese sociálneho vysťahovalectva a politickej či náboženskej emigrácie sformovali v jednotlivých krajinách zostalo za hranicami našej krajiny žiť mnoho Slovákov, ktorí tvoria neoddeliteľnú súčasť našich národných dejín. Za viac ako stopäťdesiat rokov prekonalí Slováci v Amerike v dôsledku procesov akulturácie a asimilácie viaceré zmeny týkajúce sa spôsobu života a ich kultúry. Cieľom príspevku je predstaviť možnosti výskumu kultúry a identity Slovákov v Kanade ako minoritnej kultúry prostredníctvom metódy mapovania kultúrneho potenciálu vo vybranej lokalite. Problematiku riešime tiež v kontexte výkonu štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí. Príspevok predstavuje parciálnu časť mojej dizertačnej práce s názvom *Slováci v Amerike – súčasné identifikačné, kultúrotvorné a revitalizačné procesy*.¹

Kľúčové slová: *minoritná kultúra, Slováci žijúci v zahraničí, Slováci v Kanade, mapovanie kultúrneho potenciálu, štátna politika starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí*

Abstract

As a result of the mass emigration of Slovaks within the framework of migratory movements in the world at the turn of the 19th and 20th centuries, which in the process of social emigration and political or religious emigration took shape in individual countries, many Slovaks remained living outside the borders of our country, forming an integral part of our national history. For more than one hundred and fifty years, Slovaks in America, as a result of the processes of acculturation and assimilation, have undergone several changes regarding the way of life and their culture. The aim of the paper is to present the possibilities of researching the culture and identity of Slovaks in Canada as a minority culture through the method of mapping the cultural potential in the selected locality. We also address the issue in the context of the implementation of the state policy of care for Slovaks living abroad. The paper represents a partial part of my dissertation „*Slovaks in America – current identification, cultural and revitalization processes*.“²

Key words: *minority culture, Slovaks living abroad, Slovaks in Canada, mapping of cultural potential, state policy of care for Slovaks living abroad*

¹ Dizertačná práca je riešená v rámci projektu APVV-20-0263 - Aktuálne kultúrotvorné, identifikačné a revitalizačné procesy v prostredí etnických minorít: Slováci v Argentíne a Kanade.

² The dissertation is solved within the project APVV-20-0263 - Current cultural-forming, identification and revitalization processes in the environment of ethnic minorities: Slovaks in Argentina and Canada.

1 ÚVOD

Migrácia Slovákov do Kanady predstavuje nepretržitý proces, ktorý pre bádateľov prináša rôzne témy a možnosti výskumu slovenskej minority. Predstavuje dynamický proces s množstvom zmien a premien, ktoré môžu byť predmetom záujmu viacerých vedných disciplín od histórie cez etnológiu, lingvistiku, kultúrnu či sociálnu antropológiu, kulturológiu a pod. Príspevok prezentuje sondu k výskumu minoritnej kultúry – Slovákov v Kanade vo vybranej lokalite. Svoju pozornosť zameriavame na analýzu činností slovenských vzdelávacích centier s dôrazom na budúcnosť ich fungovania v kontexte výkonu štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí.³ Pohľad upriamujeme na súčasný stav fungovania slovenských vzdelávacích centier vo vybranej lokalite. Snažíme sa zistiť aké sú možnosti vzdelávania v jazyku predkov pre Slovákov v Kanade a aké faktory ohrozujú výučbu slovenského jazyka v skúmanej lokalite. Hľadáme efektívne riešenia podpory vzdelávacích centier zo strany materského štátu, ktorý sa zaväzuje i v Ústave Slovenskej republiky⁴ podporovať krajanské inštitúcie Slovákov žijúcich v zahraničí. K záverom prispeli aj výsledky výskumov už podobných publikovaných prác.⁵ V Kanade pôsobí niekoľko slovenských vzdelávacích centier. My sme sa zamerali na centrá v Ottawe, Toronte a Calgary. Priame výpovede informátorov uvádzame kurzívou a prepisujeme v jednoduchnej fonetickej transkripcii.

2 CIELE A METODIKA

Cieľom príspevku je predstaviť možnosti výskumu kultúry a identity Slovákov v Kanade ako minoritnej kultúry prostredníctvom metódy mapovania kultúrneho potenciálu na príklade slovenských vzdelávacích centier vo vybranej lokalite. Analýzou činností slovenských vzdelávacích centier v Kanade sa snažíme objasniť faktory ovplyvňujúce výučbu slovenského jazyka v prostredí slovenskej minority, súčasný stav, možnosti a ohrozenia vzdelávacích centier v skúmanej lokalite. V príspevku riešime tiež možnosti a stratégie podpory činnosti vzdelávacích centier a udržiavania kultúry a identity Slovákov v Kanade zo strany materského štátu. Metódami poznatkov bola heuristika a výskum⁶. Heuristika pozostávala zo štúdia dostupných prameňov o Slovákoch v Kanade.⁷ Výskum bol realizovaný formou on line rozhovorov so zástupcami z jednotlivých skúmaných vzdelávacích centier s použitím metódy mapovania kultúrneho potenciálu. Metódu vypracoval kolektív autorov,⁸ ktorí reagovali na aktuálne potreby pri tvorbe nových stratégií a kľúčových otázok v oblasti zlepšenia manažmentu kultúry. Podstatou metódy je kultúrny potenciál danej lokality/spoločenstva, ktorý predstavuje súhrn kultúrnych hodnôt – kultúrnych javov a ich jednotlivých zložiek.

³ Výkon štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí zabezpečuje Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ) na základe zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí. viac: www.uszz.sk

⁴ Ústava Slovenskej republiky Hlava I čl. 7a: „Slovenská republika podporuje národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí, podporuje ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou.“

⁵ Napríklad ČUKAN, J., KURPAŠ, M., MICHALÍK, B., PAP, M., ŽABENSKÝ, M. 2018 (Kultúrny potenciál Slovákov v Banáte) a (Kultúrny potenciál Slovákov v Sriede), ČUKAN, J., ĎURAKOV, V., KURPAŠ, M., LETAVAJOVÁ, S., MICHALÍK, B., ZIMA, R., ŽABENSKÝ, M. 2019 (Súčasný stav kultúry Slovákov v Rumunsku) a (Kultúrny potenciál Slovákov v Rumunsku).

⁶ Výskum alebo skôr sonda k výskumu bola realizovaná v lete 2022. Išlo o on line rozhovory so zástupcami jednotlivých slovenských vzdelávacích centier. Výsledky zo sondy nám poslúžia ako „surový“ materiál pri realizácii terénneho výskumu priamo v skúmanej lokalite. Plánovaný termín terénneho výskumu v Kanade - apríl 2023.

⁷ Napríklad JAKEŠOVÁ 1981 (Vysťahovalectvo Slovákov do Kanady), BIELIK 1980 (Slováci vo svete), BARTALSKÁ 2001 (Sprievodca slovenským zahraničím), STOLÁRIK 1980 (Slovak Migration from Europe to North America).

⁸ Pozri viac: LENOSVSKÝ, L. – ČUKAN, J. – DUBSKÁ, M. – MICHALÍK, B. *Hodnotiaci model kultúrneho potenciálu*. Nitra 2014. ISBN 978-80-558-0726-3.

Kultúrny potenciál existuje vždy v nejakom priestore a tvorí ho päť zložiek.⁹ Ide o celý komplex kultúrneho dedičstva, neinštitucionalizovanú tvorbu aj organizovanú produkciu organizácií a inštitúcií (v našom prípade vzdelávacie centrá). Zahŕňa tiež podmienky v akých sa kultúrne javy realizujú a tiež ich protagonistov v najširšom zmysle slova. Všetky súčasti kultúrneho potenciálu pri tejto metóde sú potrebné najskôr identifikovať, pomenovať, klasifikovať a určiť ich hodnotu, aby sa premenili na kultúrny kapitál v kontexte možností ich využitia. Kultúrny potenciál nie je v krajine/spoločenstve rovnomerne rozmiestnený, „čo jeho význam značne diferencuje a hodnotu relativizuje.“¹⁰ Využívanie kultúrneho potenciálu je determinované demografickými, socioekonomickými a inými faktormi. „Kultúrny potenciál je dôležitým predpokladom prežitia v minoritných spoločnostiach odlúčených od materského národa. Čím ho je viac, tým sú dlhšie prognózy zachovania etnických znakov do budúcnosti.“¹¹

Výsledkom mapovania kultúrneho potenciálu je v našom prípade analýza činností a fungovania (funkcie) vzdelávacích centier a ich determinujúce faktory formovania minoritnej kultúry – Slovákov v Kanade. Prostredníctvom SWOT analýzy, ktorá interpretuje súčasný stav, možnosti a ohrozenia činnosti vzdelávacieho centra sa pokúsime odpoved' na otázky: Aké sú možnosti vzdelávania v jazyku predkov u Slovákov v skúmanej lokalite? Aké faktory ohrozujú výučbu slovenského jazyka v skúmanej lokalite? Aké sú možnosti a stratégie podpory činnosti vzdelávacích centier a udržiavania kultúry a identity Slovákov vo vybranej lokalite zo strany materského štátu? Vychádzame tiež z tézy, že slovenské vzdelávacie centrá predstavujú jednu z kľúčových faktorov udržiavania minoritnej kultúry v multietnickom prostredí a len vhodne nastavenou štátnou politikou starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí sa dá docieľiť efektívna podpora kultúry a identity Slovákov žijúcich mimo územia materského štátu a tým i spomaliť do určitej miery proces asimilácie, ktorý je pri Slovákoch žijúcich v zahraničí všadeprítomný.¹²

3 VÝSKUMNÁ LOKALITA

V Kanade aktuálne pod hlavičkou ISEA¹³ pôsobí sedem slovenských vzdelávacích centier,¹⁴ ktoré poskytujú výučbu slovenského jazyka a slovenských reálií deťom slovenských rodičov, ale i dospelým, ktorí prejavia záujem o slovenský jazyk.¹⁵ Podarilo sa nám zrealizovať krátku sondu (on line rozhovory) so slovenskými vzdelávacími centrami v Ottawe, Toronte a Calgary, ktoré predstavujú našu výskumnú lokalitu. Rozhovory sme realizovali so zástupcami centier. Aby sme mohli bližšie analyzovať stav fungovania vzdelávacieho centra, otázky boli smerované priamo k činnostiam centra. Mestá Calgary, Toronto a Ottawa patria

⁹ V prítomnom modeli hodnotenia tvorí kultúrny potenciál päť základných zložiek: • kultúrne dedičstvo • kultúrno-spoločenské organizácie, inštitúcie a iné ustanovizne • kultúrne podujatia a kultúrne produkty • kultúrna infraštruktúra a ostatné podmienky • ľudské zdroje v kultúrnom sektore - pozri viac: LENOVSKÝ,ČUKAN,DUBSKÁ, MICHALÍK 2014 (Hodnotiaci model kultúrneho potenciálu)

¹⁰ ČUKAN, J., KURPAŠ, M., MICHALÍK, B., PAP, M., ŽABENSKÝ, M. 2018, s. 248.

¹¹ Tamže

¹² Botík 1994, s. 21-30.

¹³ ISEIA International Slovak Educational Institute and Association/ Medzinárodný inštitút a asociácia slovenských vzdelávacích centier – je dobrovoľným združením slovenských vzdelávacích centier, ktoré pôsobia v zahraničí, zabezpečuje vzdelávanie učiteľov slovenského jazyka, spoluprácu s inštitúciami, realizuje publikačnú činnosť a rieši otázky vedy a výskumu v oblasti vzdelávania detí. Zakladajúce centrá (11.11.2014): Buenos Aires (AGR), Toronto (CAN), Paríž (FRA), Mnichov (GER), Dublin (IRL), Luxemburg (LUX), Birmingham (UK), Londýn (UK), New York (USA). viac pozri: www.iseia.eu

¹⁴ V Kanade pôsobí sedem slovenských vzdelávacích centier: CALGARY, EDMONTON, KITCHINER, TORONTO, MONTREALY, OTTAWA, VANCOUVER.

¹⁵ Ide najmä o osoby, ktoré majú blízky vzťah k Slovákom či Slovensku na základe vzťahov so Slovákami alebo sú z generácie, ktorá žije roky v Kanade a už neovláda jazyk resp. slovenský jazyk sa vytratil z ich rodinného prostredia.

z hľadiska osídlenia Slováckmi k tradičným mestám, ktoré boli osídľované predkami Slováckov už v prvých migračných vlnách v rámci slovenského vyst'ahovalectva do zámoria.¹⁶ S cieľom zrealizovať rozhovor za účelom výskumu, sme pôvodne oslovili všetky slovenské vzdelávacie centrá pôsobiace v Kanade. Spomínané tri, boli ochotné s nami zrealizovať rozhovor. Vysvetľujeme si to tým, že v čase konania výskumu (júl/august 2022) bolo letné dovolenkové obdobie a príslušníci jednotlivých centier, ktoré často fungujú na princípe dobrovoľníctva nemali jednoducho časový priestor, aby sa nám mohli venovať.

4 SLOVENSKÉ VZDELÁVACIE CENTRÁ V KANADE V KONTEXTE VÝKONU ŠTÁTNEJ POLITIKY STAROSTLIVOSTI O SLOVÁCKOV ŽIJÚCICH V ZAHRANIČÍ

V štátoch západnej Európy a v zámorí nemajú Slováci štatút národnostnej menšiny preto svoje aktivity realizujú v rámci existujúcich slovenských komunít. Keďže v týchto štátoch neexistuje oficiálne slovenské školstvo ani systém vzdelávania slovenského jazyka, krajanovia sa zriadili po svojom. Orientujú sa na výučbu slovenského jazyka vo vzdelávacích centrách a víkendových školách, ktoré si zakladajú väčšinou svojpomocne a z vlastnej iniciatívy. To je i príklad Kanady. Vzdelávacie centrá pre deti Slováckov žijúcich v zahraničí (v západnej Európe a v zámorí) fungujú pod hlavičkou združenia International Educational Institute and Association/Medzinárodný inštitút a asociácia slovenských vzdelávacích centier (ISEIA), ktoré pomáha s realizáciou týchto centier. V Kanade evidujeme sedem slovenských vzdelávacích centier, ktoré fungujú v spomínanom združení. V zmysle štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slováckom žijúcim v zahraničí predstavuje školstvo a vzdelávanie krajanov prioritnú oblasť.¹⁷ Úsilím ISEIA v koordinácii s ÚSŽZ je v súčasnosti vytvoriť dokument, ktorý by bol zameraný na úpravu, zjednotenie obsahu a priebehu komisionálnych skúšok zo slovenského jazyka pre deti Slováckov žijúcich v zahraničí. Vytvorili by sa pravidlá, jednotný postup a jasný priebeh skúšania a hodnotenia žiakov zo zahraničia, ktorí by v budúcnosti mali možnosť na základe absolvovaných skúšok získať i maturitnú skúšku zo slovenského jazyka. Tento problém predstavuje výzvu pre kompetentné štátne inštitúcie (Štátny pedagogický ústav, Ministerstvo školstva, vedy výskumu a športu, Úrad pre Slováckov žijúcich v zahraničí), aby legislatívne upravili reálne potreby krajanov a ich detí vo vzdelávaní slovenského jazyka a uľahčili im tak i prípadný návrat na Slovensko do slovenských škôl. Aj keď v skúmaných lokalitách sme nezaznamenali zvýšený záujem o maturitnú skúšku zo slovenského jazyka¹⁸ neznamena to, že sa situácia v budúcnosti nemôže zmeniť. Na druhej strane vo vzdelávacom centre v Calgary sa naša respondentka jasne vyjadrila, že je v záujme jej detí, aby v budúcnosti mohli získať maturitnú skúšku zo slovenského jazyka a očakáva, že kompetentné inštitúcie tento problém v budúcnosti legislatívne doriešia. Predmetom nášho záujmu je spoznať činnosť a analyzovať funkcie

¹⁶ Vo vývine slovenskej komunity v Kanade bola rozhodujúca skutočnosť, že sa neformovala v kontinuálnom procese, ale vo viacerých navzájom oddelených fázach prisťahovalectva t.j. 1885 – 1914, 1922 – 1938, 1948 – 1951, 1968 – 1969. (Jakešová 2001 s. 4)

¹⁷ Viac pozri: Koncepcia štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slováckom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022 – 2026 – dostupné: <https://www.uszz.sk/legislativa/koncepcia-statnej-politiky-starostlivosti-o-slovakov-zijucich-v-zahranici/>

V súčasnosti sledujeme tiež relatívne nový fenomén – záujem rodičov detí o absolvovanie tzv. rozdielových skúšok (hlavne v krajinách západnej Európy, kde je väčší predpoklad návratu slovenskej rodiny späť do vlasti), ktoré sú podmienkou ich postupu do ďalšieho ročníka na školách na Slovensku (hlavne v prípade návratu späť na Slovensko, ale i v prípade vykonania maturitnej skúšky zo slovenského jazyka pre deti krajanov). Ide o závažný zatiaľ nedoriešený problém v rámci legislatívy, ktorý zatiaľ nemá jednotné pravidlá a ktorý sa snaží riešiť najmä rezort školstva spolu so Štátnym pedagogickým ústavom.

¹⁸ „čo učím 10 rokov tu nikto sa nezaujímal o maturitnú skúšku zo slovenčiny ani o rozdielové skúšky“...Kramarikova, D.

vzdelávacích centier v Kanade, ktoré majú z pohľadu udržiavania jazyka, kultúry a identity Slovákov nezastupiteľné miesto v rámci slovenských komunít vo svete.

4.1 Súčasný stav výučby slovenského jazyka v skúmanej lokalite

Výsledky krátkej sondy k výskumu naznačujú nie veľmi uspokojivý stav záujmu krajanov (Slovákov v Kanade – v skúmaných lokalitách) o vzdelávanie v jazyku predkov. Samozrejme musíme brať do úvahy fakt, že výskum bol realizovaný iba z pohľadu inštitúcie t.j. vzdelávacieho centra a nie z pohľadu rodičov školopovinných detí resp. žiakov/študentov centier. Napriek tomu sa skúmané ukazovatele (vyhodnotené v jednotlivých SWOT analýzach nižšie) pri výsledkoch prelínajú a zhodujú. Vzdelávacie centrum v Ottawe resp. slovenský vzdelávací program pred tromi rokmi ukončil svoju činnosť z dôvodu „*nezáujmu rodičov prihlásiť svoje deti do víkendovej slovenskej školy*.“¹⁹ V minulosti, ale aj teraz, to v rámci „*vzdelávania jazykov v Kanade funguje tak, že provinciálna vláda podporuje výučbu tzv. heritage languages pre deti vo veku 4 až 14 rokov. Deti tak majú možnosť zdokonaľovať sa v jazyku svojich predkov, kým školské správy v Kanade (v jednotlivých provinciách) poskytujú priestory (zvyčajne triedu v škole) a príspevok na plat pre učiteľa. Vyučovanie prebieha vždy v sobotu (preto sa často tieto školy volali víkendové, nedeľné atď.) po celý školský rok*.“²⁰ Obdobnú situáciu môžeme sledovať v slovenskej triede v Toronte, kde síce nemajú problém so žiakmi (školu aktuálne navštevuje 27 žiakov vo veku 4 až 11 rokov), ale problém majú s učiteľom slovenského jazyka. V súčasnosti tam vyučuje slovenský jazyk pani učiteľka, ktorá túto triedu vedie desať rokov. V minulom školskom roku požiadala vedenie školy o jej uvoľnenie z dôvodu odchodu do dôchodku. Škola sa rok pokúša nájsť učiteľa slovenského jazyka. Žiaľ, zatiaľ bez pozitívneho výsledku. Spomínané školy resp. triedy sobotnej/víkendovej školy môžeme zaradiť do kategórie štátnych škôl, ktoré zriaďuje a financuje kanadská vláda. Iná situácia je v škole v Calgary, ktorá bola založená z iniciatívy rodičov resp. mamičky, ktorá cítila potrebu dovzdelávať svoje deti v slovenskom jazyku priamo v škole, keďže cítili, že v rodinnom prostredí „*dlho slovenčinu neudržia a v písomnom prejave už vôbec nie*.“²¹ Tu je situácia značne odlišná vo fungovaní od slovenských tried, ktoré fungujú pod kanadskou školskou správou, ktoré sú plne financované a podporované provinciálnou vládou. Vzdelávacie centrum v Calgary pôsobí ako nezisková organizácia a financie na prevádzku získava predovšetkým vo forme školného a príspevkov ÚSZZ. Spôsob financovania predstavuje jeden z najhlavnejších rozdielov fungovania týchto škôl. Inak sa školy stretávajú prevažne s rovnakými problémami (viď SWOT analýzy).

4.2 SWOT ANALÝZA – vzdelávacích centier v skúmanej lokalite

4.2.1 SWOT analýza kultúrneho potenciálu – Calgary

Silné stránky

Aktívna spolupráca so SR/ÚSZZ
Aktívna spolupráca s veľvyslanectvom SR
Ochota dobrovoľníctva
Aktívna spolupráca s ISEA
Vízia vychovať slovenskú elitu
Záujem o rozdielové skúšky
Záujem o maturitu zo SJ

Slabé stránky

Absencia vlastných priestorov školy
Absencia miestnej/lokálnej podpory
Absencia knižnica

¹⁹ Plesnik, J. – informátorka a učiteľka slovenského jazyka v Ottawe

²⁰ Plesnik, J. – informátorka a učiteľka slovenského jazyka v Ottawe

²¹ Hadzima, E. – informátorka a zakladateľka slovenskej školy v Calgary

Príležitosti

Spolupráca s miestnymi spolkami
Spolupráca s univerzitami zo SR
Spolupráca s knižnicami zo SR
Možnosť získať grant od miestnej samosprávy

Ohrozenia

Postupná asimilácia najmladšej generácie
Slabý záujem o slov. komunitný život
Slabý záujem o vzdelávanie detí v SJ
Nedostatok učiteľov

4.2.2.SWOT analýza kultúrneho potenciálu – MISSISSAUGA, TORONTO

Silné stránky

Štátna škola, prístupná pre všetkých
Dobré materiálové a finančné zabezpečenie
Vlastné priestory
Zázemie školy financované kanadskou vládou

Slabé stránky

Žiadna spolupráca so SR/ ÚSŽZ
Slabá spolupráca so slov. spolkami
Bez podpory slovenskej komunity
Trieda/škola stojí na jednom človeku
Bez ochoty dobrovoľníctva (nikto nemá čas)
Pasívna spolupráca s ISEA.EU
Bez vízie vychovať slovenskú elitu
Nezáujem o rozdielové skúšky
Bez vízie záujmu o maturitu

Príležitosti

Spolupráca so SR/ ÚSŽZ
Spolupráca s miestnymi slov. spolkami
Spolupráca s inštitúciami zo SR
Knižnica v kostole

Ohrozenia

Nedostatok učiteľov/ľudských zdrojov
Postupná asimilácia najmladšej generácie
Slabý záujem o slov. komunitný život
Slabý záujem o vzdelávanie detí v SJ
Prísne bezpečnostné pravidlá školy
znemožňujú efektívne spolupracovať so
slovenskými spolkami v Toronte
Bez vonkajšej prezentácie (napr. fb, web)

5 DISKUSIA

Príspevok interpretuje stav, fungovanie a činnosť slovenských vzdelávacích centier vo vybraných lokalitách v Kanade (Ottawa, Calgary, Toronto) ich možnosti a ohrozenia v kontexte výkonu štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí. Z hľadiska naplnenia cieľov práce, ktoré sme si stanovili v našom príspevku môžeme v tejto chvíli na základe získaných empirických poznatkov hovoriť o tom, že vzdelávacie centrum má nezastupiteľné miesto pri zachovávaní identity a kultúry Slovákov v minoritnom prostredí.

V skúmanom prostredí evidujeme dva typy slovenských vzdelávacích centier, ktoré sa zásadným spôsobom líšia len na úrovni zriaďovateľa. Zriaďovateľom vzdelávacieho centra v Ottawe a Toronte je kanadská provinciálna vláda, ktorá poskytuje priestory a financie pre výučbu slovenského jazyka – ide o štátnu školu, ktorá je dostupná pre všetkých a ročné školné sa pohybuje okolo 30 kanadských dolárov. Vzdelávacie centrum v Calgary je nezisková organizácia, ktorá bola účelovo zriadená pre potreby výučby slovenského jazyka – nejde o štátnu školu a ročné školné sa pohybuje okolo 600 kanadských dolárov. Kým vzdelávacie centrá v Ottawe (aj keď tu je v súčasnosti dočasne zastavená činnosť z dôvodu nezáujmu rodičov o vzdelávanie detí v slovenskom jazyku) a Toronte sú plne financované z rozpočtu štátu, centrum v Calgary je odkázané na finančnú podporu ÚSŽZ. Inak sa spomínané centrá v činnosti a fungovaní zásadným spôsobom nelíšia. Riešia zväčša podobné problémy.

Na základe získaných dát zo SWOT analýzy vidíme ako najväčšie ohrozenie pri fungovaní slovenských vzdelávacích centier v skúmaných lokalitách nedostatok ľudských zdrojov – nedostatok kvalifikovaných učiteľov slovenského jazyka. Ak nebudú učitelia, nebude ani vzdelávacie centrum (samozrejme platí tiež, ak nebudú deti/žiaci – to je v súčasnosti prípad

Ottawy). Riešením by mohla byť bilaterálna dohoda medzi krajinami (Slovenská republika a Kanada) a pomoc by spočívala vo vysielaní učiteľa slovenského jazyka do prostredia Slovákov. Toto je priama pomoc a podpora vzdelávacieho centra, ktorá v súčasnosti s ohľadom na podporu vzdelávania krajanov v skúmanej lokalite úplne absentuje. Ďalším možným ohrozením je postupná asimilácia najmladšej generácie Slovákov a slabý záujem o slovenský komunitný život vôbec.²² Vysvetľujeme si to najmä nedostatkom voľného času,²³ ktorý sú Slováci ochotní venovať krajanským aktivitám a tiež slabou kooperáciou s ešte aktívnou najstaršou generáciou Slovákov. Práve chýbajúca prepojenosť najstaršej generácie Slovákov s najmladšou generáciou môže byť v budúcnosti problémom fungovania a činnosti slovenských spolkov a inštitúcií v skúmanom prostredí.

Ako slabé stránky (či už skôr ohrozenia?) slovenských vzdelávacích centier môžeme považovať tiež slabý záujem rodičov detí o vzdelávanie v slovenskom jazyku. Vysvetľujeme si to hlavne dostatočne neuvedomením si výhod multikulturalizmu, v ktorom deti slovenských rodičov žijú. V istom zmysle môžeme hovoriť o týchto slovenských deťoch žijúcich v multietnickom prostredí ako o budúcej elite slovenského národa,²⁴ kde jazyk predkov nie je len komunikačným nástrojom rodiny, ale aj významným benefitom pre život v globalizovanom a multietnickom svete. Kulturalizmus ponúka väčšiu rozhl'adenosť a viac možností uplatnenia sa mladých ľudí nielen na trhu práce, ale aj v spoločnosti. Vzdelaní a rozhl'adení ľudia tvoria základ úspechu pre úspešný národ a štát. Tento fakt treba vnímať v širšom kontexte s prepojenosťou na Slovenskú republiku, pre ktorú môžu byť práve potomkovia Slovákov žijúci v zahraničí veľkým benefitom.

Čo sa týka možností a stratégií podpory vzdelávacích centier priestor vidíme v zlepšení kooperácie so súčasnými slovenskými inštitúciami/spolkami, ktoré pôsobia v skúmaných lokalitách a samozrejme v samotnej spolupráci s materským štátom. Najmä prostredníctvom ÚSZZ, ktorý by mal promptne reagovať na aktuálne potreby vzdelávacieho centra nielen formou finančných príspevkov, ale aj koordinovanej pomoci pri riešení konkrétnych problémov (potrieb centra). Tiež by mal doriešiť otázku možnosti získania maturitnej skúšky pre slovenské deti v Kanade (aj inde vo svete) a pravidelnou osvetovou činnosťou v spolupráci so slovenským zastupiteľským úradom v Kanade šíriť výhody výchovy detí v multikultúrnom prostredí. Možnosti zlepšenia podpory vidíme i v zriadení detských vzdelávacích výmenných programov, ktoré by podporili ich vnímanie kultúry predkov priamo na území materského štátu.

Stav minoritnej kultúry ovplyvňuje množstvo faktorov. Našou úlohou bolo zistiť v akom stave sa nachádzajú vzdelávacie centrá v skúmaných lokalitách. Kultúrny potenciál sa vyvíja v čase a priestore, jeho aktuálny stav neznamena, že o niekoľko rokov bude stále v tej istej kondícii, prípadne, že bude vôbec jestvovať.²⁵ Napriek tomu slovenské vzdelávacie centrum predstavuje inštitúciu prostredníctvom ktorej majú Slováci živý kontakt so slovenskou kultúrou v rámci spoločenstva, v ktorom aktuálne žijú. Je dôležitou súčasťou udržiavania

²² „Slovenské deti sa rodia a vyrastajú poväčšine v rodine, kde obidvaja rodičia tvrdo pracujú a ranná výchova je prenechaná na anglicky hovoriace výchovné inštitúcie od útleho veku. Materinský jazyk (jazyk rodičov a starých rodičov) – slovenčina – zrazu nie je dosť potrebná ani dôležitá, aby sa kultivovala a rozvíjala. Veľa rodičov sa mylne domnieva, že ak budú používať slovenský jazyk v rodine, tak ich dieťa bude mať veľké problémy s angličtinou v škole a zaradením sa do spoločnosti. Čo nie je pravda! Môžem tu poukázať aj na osobné skúsenosti. Jednoduchšia je asimilácia a strata jazyka ... „ (Hadzima 2018, s. 102).

²³ „V štátoch západnej Európy a v zámorí leží bremeno manažovania krajanských aktivít na pleciach dobrovoľníkov, čo v praxi znamená, že sa vykonáva vo voľnom čase (a často aj na úkor pracovných povinností) organizátorov i aktérov, ale s veľkým zánietením.“ (Varšo 2018, s. 22)

²⁴ „Deti Slovákov tu v Kanade majú možnosť stať sa diamantami, ktoré budú prospešné pre Slovensko, vychovávame tu inteligenciu a elitu slovenského národa, oni sú tí, ktorí môžu raz Slovenku pomôcť a posunúť ho...“ (Hadzima, E.

²⁵ ČUKAN 2018, s. 331.

jazyka, kultúry a identity predkov. Z hľadiska budúceho fungovania má nezastupiteľné miesto v minoritnom prostredí Slovákov v multietnickej Kanade nakoľko „*strata materinského jazyka, ktorý má v etnickom povedomí ústredné miesto, už avizuje aj stratu záujmu o problémy späté s vlastnou komunitou i rodiskom predkov.*“²⁶

6 ZÁVER

Kanada je typickou prisťahovaleckou krajinou a Slováci tvoria len malú etnickú skupinu, ktorá tvorí osobitnú minoritnú kultúru v tomto prostredí už niekoľko generácií. V porovnaní s prvými prisťahovaleckými vlnami má dnes nová generácia prisťahovalcov tendencie skôr rýchlo splynúť s majoritným obyvateľstvom a integrovať sa do spoločnosti bez zásahov svojej minoritnej kultúry.

Dnes vieme, že počet osôb hlásiacich sa k Slovákom v Amerike klesá.²⁷ V súčasnosti „*sledujeme nezáujem mladších generácií zúčastňovať sa na slovenskom spolkovom živote, zaznamenávame generačnú výmenu na postoch čelných predstaviteľov avšak záujem a nadšenie o spolkový život celkovo klesá.*“²⁸ V tomto zmysle je dôležité venovať sa téme nielen z hľadiska histórie, ale aj z hľadiska súčasnosti a čo je ešte viac podstatné i z hľadiska budúcnosti, aby sme vedeli kam smeruje slovenská komunita v Kanade.

Ak chceme definovať súčasných Slovákov a ich potomkov v Kanade (ale i kdekoľvek inde vo svete), musíme pochopiť a poznať ich spôsob života – kultúru. Kľúčové je tiež poznať a pochopiť myslenie a konanie spoločenstiev prostredníctvom ich identity.²⁹ Výsledky výskumu (získané na základe metódy mapovania kultúrneho potenciálu) minoritnej kultúry Slovákov v skúmaných lokalitách tvoria dôležitý základ pre aplikovaný rozmer vedy. Práve tento rozmer posúva deskriptívny, analytický a komparatívny charakter základného výskumu problematiky minorít smerom k praxi.³⁰ O zmenách v slovenskej minoritnej kultúre hovorí napríklad aj zánik mnohých spolkov či krajanských inštitúcií. Laxný prístup súčasných Slovákov v skúmaných lokalitách ku kultúre svojich predkov je podstatnou hrozbou pre minoritný kultúrny potenciál. Jeho súčasný stav je s odchodom najstaršej generácie v stave ohrozenia. Novým impulzom však môže byť zlepšenie podpory materského štátu najmä implementáciou výsledkov – súčasného stavu minoritnej kultúry a efektívne nastavenou štátnou politikou starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí. Nakoľko len vhodne nastavenou štátnou politikou starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí nie je slovenská minoritná kultúra v multietnickom priestore vystavená riziku zániku.

Použitá literatúra

1. BARTALSKÁ, E. *Sprievodca slovenským zahraničím*. Bratislava: Dom zahraničných Slovákov, 2001. 376 s. ISBN 80-88841-18-6.
2. BENŽA, M. *Slováci v zahraničí vo výskumných plánoch vedeckých ústavov Slovenskej akadémie vied*. In Kultúrne dedičstvo Slovákov žijúcich v zahraničí a databáza informácií o tejto problematike. Bratislava, 2008. 191s. ISBN 978-80-969921-1-9.
3. BIELIK, F. a kol. *Slováci vo svete. I. Zväzok*. Martin: Matica slovenská, 1980. 316 s.
4. BOTÍK, J. *Zvláštnosti kultúry zahraničných Slovákov*. In *Studia Academica Slovaca*. Bratislava: SNM, 1994, č. 23, 21-30s.

²⁶ JAKEŠOVÁ 2001, s. 3.

²⁷ BENŽA 2008, s 63.

²⁸ VARŠO 2018, s. 4

²⁹ LENOVSÝ 2017, s. 243

³⁰ LENOVSÝ 2018. s. 185.

5. ČUKAN, J., KURPAŠ, M., MICHALÍK, B., PAP, M., ŽABENSKÝ, M. *Kultúrny potenciál Slovákov v Banáte*. Báčsky Petrovec: Slovenské vydavateľské centrum, 2018. 341s. ISBN 978-86-7103-510-1.
6. ČUKAN, J., KURPAŠ, M., MICHALÍK, B., PAP, M., ŽABENSKÝ, M. *Kultúrny potenciál Slovákov v Srieme*. Báčsky Petrovec: Slovenské vydavateľské centrum, 2018. 254 s. ISBN 978-86-7103-511-8.
7. ČUKAN, J., ĎURAKOV, V., KURPAŠ, M., LETAVAJOVÁ, S., MICHALÍK, B., ZIMA, R., ŽABENSKÝ, M. *Súčasný stav kultúry Slovákov v Rumunsku*. Nadlak: Ivan Krasko, 2019. 371 s. ISBN 978-973-107-154-1.
8. ČUKAN, J., ĎURAKOV, V., KURPAŠ, M., LETAVAJOVÁ, S., MICHALÍK, B., ZIMA, R., ŽABENSKÝ, M. *Kultúrny potenciál Slovákov v Rumunsku*. Nadlak: Ivan Krasko, 2019. 382 s. ISBN 978-973-107-155-8.
9. HADZIMA, E. *Slovenská škola – Slovak School*. In Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí. Bratislava, 2018. 152 s. ISBN 978 -80- 9699-21-7-1.
10. JAKEŠOVÁ, E. *Vystahovalectvo Slovákov do Kanady*. Bratislava: Veda, 1981.157 s.
11. JAKEŠOVÁ, E. *Noviny a časopisy Slovákov v Kanade*. Bratislava: Dom zahraničných Slovákov, 2001. 74 s. ISBN 80-88841-19-4.
12. LENOVSKÝ, L. *Naši vo svete. Slováci južne od hrance Slovenska I*. Nadlak: Ivan Krasko, 2016.166 s. ISBN 978-973-107-114-5.
13. LENOVSKÝ, L. *Naši vo svete. Slováci južne od hrance Slovenska III*. Nadlak: Ivan Krasko, 2018. 201 s. ISBN 978-973- 107- 135-0.
14. LENOVSKÝ, L. *Vzťah jazyka kultúry a identity v prostredí etnických minorít*. In Slavica Slovaca. č. 3-4, 2018. 243-251 s.
15. LENOVSKÝ, L. – ČUKAN, J. – DUBSKÁ, M. – MICHALÍK, B. *Hodnotiaci model kultúrneho potenciálu*. Nitra, 2014. 110 s. ISBN 978-80-558-0726-3.
16. MELEG, P.(ed) *Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí*. Bratislava, 2018. 152 s. ISBN 978-80-9699-21-7-1.
17. STOLÁRIK, M. *Slovak Migration from Europe to North America*. Rím: Slovak Studies, 1980. 5-24 s. ISBN 1870-1918. 1980.
18. VARŠO, J. *Vystúpenie predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí*. In Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí. Bratislava, 2018. 152 s. ISBN 978 -80- 9699-21-7-1.
19. Zákon 474/2005 Z.z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí

Zoznam informátorov

1. Dagmar Kramariková, učiteľka, slovenská trieda v Toronte
2. Eva Hadzima, zakladateľka, Slovenská škola v Calgary
3. Jana Plesník, učiteľka, slovenská trieda v Ottawe

Kontaktné údaje

Mgr. Michaela Grznárová

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Filozofická fakulta

Nám. J. Herdu 2, 917 01 Trnava

Tel: 0907 49 33 76

email: grznarova2@ucm.sk

SLOVAK AND LITHUANIAN SHROVETIDE FROM AN ETHNOLINGUISTIC PERSPECTIVE

Stanislav Gubančok

Abstract

In the presented paper we are briefly summarizing aspects of Lithuanian and Slovak Shrovetide. With the methodology of ethnolinguistic discourse, which started to be present in Slovakia only in recent years, we analyze a few highlighted parts of specific ritual behavior during Shrovetide's time. We are trying to elucidate the etymology and origin of the naming of customs, which is important from the perspective of the semantic field belonging to the time before Christmas Lent. It is various festivities such as house-visiting, eating high caloric food and pork meat, and ritual destruction of the straw effigies as the personification of winter and old year.

Keywords: *shrovertide, fašiangy, užgavėnės, ethnolinguistics*

1. INTRODUCTION

The geographic area of the Baltic states is commonly not a known place for Slovak readers besides the fact, that Czechoslovakia and all three Baltic countries share common USSR history. From the point of historical and ethnographical research, there are quite a few interesting cultural points, which could be proceeded to further comparative analysis. As we know, Slavic and Baltic languages are of the Indo-European language family, and they are considered the most similar among this language family. The first perspective of explaining cultural similarities is mutual evolution - the Baltic tribes were neighbors of their Slavic cousins since the early historical period, and they exchanged a lot of cultural influence with each other. The development of neighboring or collectively living tribes (later we can speak about nations) is one of the perspectives which can explain such a similar cultural significance. A Second perspective is a diachronic approach with the attempt to track customs, which are referring to common Indo-European heritage as a mental worldview conserved in ritual behavior and practice.

In our article, we will focus on a specific winter custom, which could be generally called as a carnival. In Slovakia its name is *Fašiangy* and in Lithuania *Užgavėnės* and both of them are closing the cycle of the year and ritually ending wintertime. We will try to investigate common features in terms of the ethnolinguistic method inspired by two main representatives of the Polish ethnolinguistic branch, Jerzy Bartmiski and Russian branch by Nikita Ilič Tolstoj. The method of ethnolinguistic research is describing relations between language and culture, and it is trying to reconstruct culture from the perspective of experiencing the subject and studying the bearer of this culture or their conceptualization of the world which is kept in language.¹ Polish and Russian ethnolinguistic work was creative and prolific and here were dictionaries with terms of folk worldview created.² We can state that many foreign academic literatures was adapted into Slovak academic field through Czech translations, what is

¹ BARTMINSKI, J.: *Jazyk v kontextu kultury : dvanáct statí z lublinské kognitivní etnolingvistiky*. Praha : Karolinum, 2016, p. 33

² Slavjanskije drevnosti: etnolingvističeskij slovar' v 5 tomach. TOLSTOJ, N. I. (red.) I. – V. Moskva : Meždunarodnyje otnošenija, 1995 – 2012.

BARTMINSKI, J.: *Słownik stereotypów i symboli ludowych*, 1. diel: 1. časť, 1996, 2. časť 1999, 3. časť, 2012, 4. časť 2012.